

Милена ДЖЕРЕКАРОВА (ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград)  
Milena DZHEREKAROVA (South-West University “Neofit Rilski” of Blagoevgrad,  
Bulgaria)

## ВЕЛИЧКО АЛЕКСИЕВ ПОПОВ. КРАТЪК ПРЕГЛЕД НА (АВТО)БИОГРАФИЧНИТЕ ДАННИ

### VELICHKO ALEKSIEV POPOV. A SHORT REVIEW OF (AUTO)BIOGRAPHICAL INFORMATION

The paper discusses the biography of the author Velichko Aleksiev Popov who is almost unknown in Bulgarian literature. Bulgarian and foreign scholars (including Ivan Radev, Elena Syupyur, Veselin Kandimirov, Mihail Dimitrov, etc) devoted short essays on his personality and creativity. As an author, Velichko Aleksiev Popov is not known. His name was associated with the name of Botev, although the poet Velichko Popov – the author of the poem “A happy meeting. Contemporary forest-exilic poem” – deserves his place in the Bulgarian literature. He is interesting not only as a poet, not only as the author of “A happy meeting. Contemporary forest-exilic poem”, but he is interesting as a person. The biography of the poet is not well studied, but it deserves the attention of researchers because a thorough study on the life and work would be useful and would explain the relationship interesting connections between texts from the period of the Bulgarian Revival. Such as between the texts of Popov and of Rakovski, on the one hand, and the texts of Popov and of Botev, on the other hand.

**Keywords:** Velichko Aleksiev Popov, “A happy meeting. Contemporary forest-exilic poem”, poet, biography, Bulgarian Revival.

В Българското възраждане стои една фигура, останала в сянката на Христо Ботев и свързвана предимно с неговото име, но заслужаваща отделно внимание и отделен прочит на творчеството, макар и то да не е голямо по обем. Това е фигурата на Величко Алексиев Попов, определян най-често като приятел на Ботев и като негов съратник в „комунистическата“ идея в България. Дали обаче Попов и Ботев пишат „Символ-верую на българската комуна“, както това твърдят някои изследователи (Н. Генчев, М. Димитров), е отделен въпрос и не е обект на изследване в настоящия доклад. Внимание на този проблем отделят мнозина изследователи, сред които и Веселин Кандимиров в статията си „Открадването на Ботев“<sup>1</sup>.

Интересното в случая с Величко Попов се корени не само в авторството и проблематиката на „Символ-верую“, но и в неговата биография, в самоопределянето му като хъш и във факта, че е автор на може би първата творба в българската художествената литература, в която обяснява и до голяма степен популяризира образа на хъша. Става въпрос за поемата, озаглавена „Счастлива среща. Съвременна горско-хъшовска спев. Наредил за милити си братя хъшове В. А. Попов“. Тази поема си кореспондира отлично с някои поетически текстове на възрожденската литература. Тук виждам преди всичко „Горски пътник“ на Раковски. Очевидно е. Едната поема е наречена „Горски пътник“ („повестителен спев“), а втората „Счастлива среща. Съвременна горско-хъшовска спев“, като на страницата след заглавната стои следният цитат от поемата на Раковски: „Време иди, время бежи./ Векове са крилати./ Полза има, който можи/ С раз-

ум да ся захвати!<sup>42</sup>. На тези стихове Величко Попов отговаря със свои, което ме кара да мисля, и то смятам съвсем основателно, че за написването на поемата младият автор е бил провокиран предимно, но не единствено разбира се, от идеологията и творческите постижения на Раковски. Под цитата от „Горски пътник“ той поставя следните свои стихове: „Време иди, време бежи,/ Векове са крилати./ Нашят народ в робство лежи,/ Живот му ся прекрати!“<sup>43</sup>.

В настоящия доклад няма да бъде поставен акцент върху съпоставителното разглеждане на двете поеми, защото смятам, че тази интересна проблематика трябва да бъде разгърната по-подробно. Затова ще съсредоточа вниманието си върху някои факти, свързани предимно с (авто)биографията на Величко Попов, както и върху интересния начин, по който самият той обяснява функциите на хъша, на народния закрилник, спускащ се отвъд Дунав, за да освободи родината си или да умре в горите на Стара планина.

Ние познаваме стихотворението „Отлъчие от България еднаго разпаленаго родолюбца българина в лето 1853“ на Г. С. Раковски, „Стара майка се прощава със сина си“ на Д. Чинтулов, повестта „Ученик и благодетели“ на В. Друмев... В тях обаче е разгледан образът на този, който напуска родината си. В поемата „Счастлива среща. Съвременна горско-хъшовска спев“ лирическият аз е част от поробеното си отечество и се включва съвсем случайно към една чета, преминала Дунава и заформена в Румъния. И точно това ме провокира да се занимавам с личността на автора. Смятам, че дълбоко в основата на поемата стоят много автобиографични данни, а освен това от „Счастлива среща...“ научаваме в най-общи линии каква е била съдбата, а и дългът на хъшовете след завръщането в родината им.

От тази гледна точка изключително интересни са оскъдните биографични данни за Величко Попов. За него споменават акад. Михаил Димитров, Маньо Стоянов, проф. Елена Сюпюр, акад. Иван Радев, но му посвещават само по една-две странички, а понякога и по няколко реда.

Първият крагък очерк на биографията му, с който аз се запознах, е направен от Маньо Стоянов в първи том на труда му „Българска възрожденска книжнина: аналитичен репертоар на българските книги и периодични издания, 1806–1878“. От предоставената информация става ясно, че Величко Алексиев Попов е роден в Русе през 1848 г.; участвал е в Белградската легия от 1867 г.; учителствал е преди Освобождението в Галац и Гюргево, а след това – в Стара Загора, където умира през 1927 г. Творчеството му, освен поемата, включва едно стихотворение, озаглавено „Стихотворение за народните наши чети за към българския народ“, обнародвано в „Народност“ на 25 август 1868 г.; една дописка – „Какъв е бил турският шпионин Танас Христов Докузбабалъ“; още една дописка – „Развитие на учебното дело“, и всъщност с това се изчерпват цитираните творби (Стойнов 1957: 294).

Според енциклопедията „Българска възрожденска интелигенция“<sup>44</sup> В. А. Попов също е роден в Русе. Емигрира в Румъния, където се свързва с българската революционна емиграция. Участва във Втората българска легия от 1867–1868 г., а след разпускането ѝ се включва в организирането на четите на Панайот Хитов, Филип Тотю

и Стефан Караджа. Учителства в българското училище в Гюргево и Галац през 70-те години на 19 в. В Галац е приятел и съратник на Ботев, с когото основава „Българската комуна“ (1871). От нейно име изпращат телеграма-приветствие до Парижката комуна. Доброволец е в Руско-турската освободителна война, а след Освобождението е административен служител. Умира в Стара Загора.

В своя труд „Българската емиграционна интелигенция в Румъния през 19 в.“<sup>65</sup> проф. Елена Сюпор също посвещава няколко реда на В. А. Попов. С някои малки разминавания информацията е същата като горепосочената, но авторката казва, че в Букурещ Попов издава и една книга. Очевидно има предвид поемата „Счастлива среща“.

Интересното в случая е, че в цитираните по-горе източници е използвана информацията, която дава акад. Михаил Димитров, но с известно разминаване в данните. Академик Димитров посочва, че Величко Попов е роден в Стара Загора в същата година, когато е роден Ботев. Той преразказва спомените на Попов, с когото се е срещал лично в Стара Загора и който цитирал думите на Ботев – че единият бил роден на Великден, а другият – на Коледа (Димитров 1950: 559–561).

Попаднах също така и на друго заключение. Според проф. Милена Цанева Величко Попов е прототипът на Владиков от „Немили-недраги“<sup>66</sup>. И ако това е така, а всички ние отчитаме огромния принос на изследванията на проф. Цанева, посветени на творчеството на Вазов, то Величко Попов наистина е бил легионер, познавал е лично Раковски и съответно е вършил подвизи в Белград. Обобщавайки твърденията и отсявайки значимото, информацията се свежда до следното: Величко Попов е роден най-вероятно в Русе и е емигрирал в Румъния. Допускам, че е имал лични причини за минаването отвъд Дунава, защото лирическият герой в поемата му загатва за своето нещастие, а трябва да се има предвид също така и склонността на авторите възрожденци, особено на поетите, да разработват свои лични мотиви в творбите си. Затова предполагам, че и самият Попов е имал проблеми, подтикнали го да емигрира в Румъния. Бил е учител в Галац и Гюргево и е бил по-скоро познат на Ботев. Участвал е във Втората българска легия и в Руско-турската освободителна война и след Освобождението се установява в Стара Загора, където умира през 1927 г.

Разглеждайки оскъдните данни, очертах накратко биографията на Величко Алексиев Попов: възрожденски поет, учител и хъш – както самият той се определя още на заглавната страница на своята поема. До каква степен обаче той е наистина хъш и как обяснява образа в поемата „Счастлива среща...“?

След оказаното ми съдействие от страна на проф. Иван Кочев, който ме насочи откъде да ексцерпирам най-необходими материали за кратко време, попаднах на информацията, дадена в някои български тълковни и етимологични речници, според която думата *хъш* в първото си значение назовава *български революционер от преди Освобождението*<sup>7</sup>. Накратко е обяснена думата хъш и в румънско-българския речник от 1962 г., която е *диалектна* и означава *хаймана, безделник*<sup>8</sup>. От друга страна, в Етимологичния и правописен речник на българския книжовен език<sup>9</sup> на акад. Стефан Младенов думата е изведена от стб. език – от ХОУСА, ХОУСЪ – *грабеж*, като има и приведен пример за съответния глагол ХОУСИТИ, означаващ *грабя*.

От малкото приведени примери мога само накратко да обобща, че думата хъш има две значения – в едното се използва за назоваване на български революционер от периода преди Освобождението, а в другото – за означаване на безделник и разбойник. Получава се нещо подобно като при тълкуването на думата хайдутин.

Приведох тези примери, защото в своята „Счастлива среща...“ поетът Величко Попов се чувства длъжен да обясни значението на думата **хъш** и го прави под линия. Обяснението гласи следното: *„В последните времена, при развълнуванието на младити ни момци в Ромъния, за да минуват в Стара планина да си полагат живота на жертвеника за освобождението на милата си майчица „клета България“ – изпомежду тях, без да са щели, вмъкнала се в употребление думата ХЖШЬ и наричали са се един другиму ХЖШО, и оттогава и до ныне думата тая си е останала обща и важна, даже и до днес я употребяват в какви би било отношения в същото и това значение даже и Турцити, които треперят, кога чуют имято ХЖШЬ... и т.н.“*<sup>10</sup>.

Самото обяснение очевидно не е направено с научна цел. Величко Попов е бил ангажиран със съдбата на родината си и на хъшовете и в случая подхожда като поет, с голяма доза емоции, използвайки изрази от рода на „милата си майчица“; „клета България“, „святата тая дума“ и т.н. Освен това, както вече стана въпрос, самият той мисли себе си като хъш. На заглавната страница на „Счастлива среща“ се подписва само като В. А. Попов – „Наредил за милити си братя хъшове В. А. Попов“, а на следващата страница обяснява „Нарядил Единъ младъ ХЖШЬ В. А. П.“

Това е маркер и за друго нещо: Величко Попов е избрал начина да бъде себе си на дадено място и в дадена ситуация и очевидно смята, че да бъдеш хъш е преди всичко личен избор и дълг на онези, които следват определена идеология по време на Възраждането. От друга страна, да бъдеш поет именно в тази епоха също е било един вид задължение, чийто резултат е популяризиране и онагледяване, включване на значими събития и значими личности в една поетична структура, която е натоварена да изпълнява най-различни функции. Ето защо според мен самият В. Попов е преди всичко хъш, но и поет – макар че на някои места в *Енциклопедия на българската възрожденска литература*<sup>11</sup> на акад. Ив. Радев и в труда на проф. Елена Сюзюр попаднах на заключенията, че той няма поетичен талант. И наистина не е поет по душа. Но стойностното в неговия случай е, че е успял не просто да съчетае личността на поета и хъша у себе си, но и да изобрази в литературно произведение образа и функциите на хъша – нещо, което прави Вазов малко по-късно в „Немили-недраги“ и „Хъшове“.

Биографията и творчеството на Величко Алексиев Попов са слабо изследвани. Затова и целта на това изложение е да представи накратко (авто)биографичните данни на/за поета и хъша Попов, тъй като неговата личност е не по-малко интересна и заслужава не по-малко внимание от останалите големи имена на епохата. Чрез едно обстойно по-нататъшно изследване биха могли да бъдат обяснени някои „заплетени“ случаи на литературата от Възраждането – като например авторството на „Символ-верою“, а биха могли да бъдат обяснени по-подробно и по-прецизно самите особености на възрожденските текстове.

## БЕЛЕЖКИ

<sup>1</sup> Вж. статията на В. Кандемиров *Открадването на Ботев* – [Прегледан 21.10.2013], <<http://kandimirov.com/stylish/142-otkradvaneto-na-botev.html>>.

<sup>2</sup> Вж. трета страница на поемата *Горски пътник*, издадена в Нови Сад през 1857.

<sup>3</sup> Вж. заглавната страница на поемата на Величко Попов – *Счастлива среща. Съвременна горско-хъшовска спев*.

<sup>4</sup> Вж. краткия очерк, поместен на стр. 540 в енциклопедията *Българска възрожденска интелигенция*.

<sup>5</sup> Вж. краткия очерк, който прави проф. Елена Сюпюр на стр. 190 в своя труд *Българската емигрантска интелигенция в Румъния през 19 в.*

<sup>6</sup> Вж. сведенията, които дава проф. Милена Цанева в: *Немили-недраги. Герои и проблеми*, [Прегледан 21.10.2013], <<http://liternet.bg/publish7/mcaneva/nemili-nedragi.htm>>.

<sup>7</sup> Лексемата е обяснена в *Речник на съвременния български книжовен език*, изд. през 1959.

<sup>8</sup> Лексемата е обяснена и в румънско-българския речник, изд. през 1962г. в София.

<sup>9</sup> Вж. думата **хъш** в *Етимологически и правописен речник на българския книжовен език*. София, 1941.

<sup>10</sup> Вж. текста (стр. 27–28) на поемата *Счастлива среща. Съвременна горско-хъшовска спев*.

<sup>11</sup> Вж. очерка за В. А. Попов, поместен в *Енциклопедия на българската възрожденска литература*. Велико Търново, 1996.

## ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

**Андрейчин 1959:** Андрейчин, Л. Речник на съвременния български книжовен език. София.

**Генчев 1988:** Генчев, Н. Българска възрожденска интелигенция. София.

**Димитров 1950:** Димитров, М. Съчинения на Хр. Ботев. Т. 1. София.

**Младенов 1941:** Младенов, Ст. Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. София.

**Пенаков 1962:** Пенаков, Ив. Румънско-български речник. София.

**Попов 1870:** Попов, В. Счастлива среща. Съвременна горско-хъшовска спев. Букурещ.

**Раковски 1857:** Раковски, Георги С. Горски пътник. Нови Сад.

**Радев 1996:** Радев, Ив. Енциклопедия на българската възрожденска литература. Велико Търново.

**Стоянов 1957:** Стоянов, М. Българска възрожденска книжнина: аналитичен репертоар на българските книги и периодични издания, 1806–1878. Т. 1. София.

**Сюпюр 1982:** Сюпюр, Ел. Българската емигрантска интелигенция в Румъния през 19 в. София.